

PRIKAZI NOVIH KNJIGA, ČASOPISA I ZNANSTVENIH SKUPOVA

REVIEWS OF NEW BOOKS, MAGAZINES AND CONFERENCES

CRIS, ČASOPIS POVIJESNOG DRUŠTVA KRIŽEVCI, (UR. DR. TATJANA TKALČEC,) XVIII, 2016, STR. 1-187.

Promocija ovog broja koji ovom časopisu donosi punoljetnost obavljena je u Križevcima 15. ožujka 2017. u Gradskoj knjižnici u prisustvu članova domaćeg Povijesnog društva ali i mnogih građana Križevaca što odražava ponos Križevčana što imaju svoj povijesni časopis, vezan uz bogatu povijest Križevaca i okolice.

Kao i prošli broj i ovaj broj je sastavljen od tri dijela: Prvi dio sadrži radove sa međunarodnog znanstvenog skupa održanog u Križevcima 6. svibnja 2016 godine u organizaciji Povijesnog društva Križevci a u suradnji sa Zavodom za znanstvenoistraživački i umjetnički rad Koprivničko-križevačke županije. U ovom dijelu objavljeni su radovi sedam predavača. Velika je šteta što nisu objavljeni radovi dr. Ivana Peklića o Bogovićevim dramama, izvanredan tekst dr. Mije Korade na rodoljubne Bogovićeve pripovijesti s Ivančice, te rad dr. Maria Kolara na Bogovića kao urednika časopisa *Neven*, koji su sudjelovali na skupu, jer bi se time znatno upotpunio lik ovog izvanrednog Ilirca bogate biografije i bogatog stvaralaštva na književnom i političkom polju, a ja bih se usudila reći i gospodarsko-prometnom polju. Rad prof. Vlatke Filičić Maligec o obitelji Oršić također nije uvršten, ali on i ne pripada ovoj temi u užem smislu te je ona očito sama odustala od njegovog objavljivanja u CRIS-u iako je Bogović na požunskom saboru zastupao grofa Juru Oršića 1843 godine. Nadamo se da će i ti radovi ipak biti objavljeni. No i ovako možemo dobiti uvid da je značaj ilirca Mirka Bogovića mnogo veći i značajniji nego što se danas smatra, te da je on nastavio njegovati preporodne ideje u novim okolnostima. što mu daje posebno mjesto ne samo u našoj književnoj već i u našoj povijesnoj literaturi.

Centralni i prvi rad otisnuti rad je studija Tomislava Bogdanovića i Josipe Sokać Bogdanović »Mirko Bogović (1816.-1893)« Dan je pregled čitavog stvaralaštva Mirka Bogovića. U prvom dijelu naglasak je stavljen nas ulogu Bogovića u Hrvatskom narodnom ilirskom pokretu i razdoblju apsolutističke vlasti Habsburgovaca, dakle do 1860., a u drugom dijelu dana je analiza Bogovićevo književnog stvaralaštva s naglaskom na drame.

Mira Kolar-Dimitrijević pokušala je objasniti metamorfozu Bogovića koji od ilirca postaje mađaron, potaknut gospodarskim razlozima koje je poslije 1868. bilo moguće ostvariti samo u takvoj poziciji. On djeluje i kao veliki župan Zagrebačke županije od 1866-1871. okrenuvši se - razočaran ponašanjem Beča Mađarima - te djeluje od 1871- 1875. kao savjetnik Ministarstva u Budimpešti - te u tom razdoblju oživljava svoje ranije ideje o prometnom povezivanju križevačko-koprivničkog područja sa Zagrebom ali i sa Novskom a na tragu svojih ranijih napora poslije 1861. povezivanja Zagreba sa Osijekom preko društva koje je predvodio biskup Strossmayer. Pruga od Mađarske granice do Rijeke je izgrađena u tom periodu, što je bio samo djelomični uspjeh Bogovićevih nastojanja.

Dr. Željko Karaula i Tomislav Faletar nisu nastupili na skupu, ali su za časopis priredili odličan rad »Od ilirca do unionista. Prilozi političkoj biografiji Mirka Bogovića« objavivši u sklopu rada i devet pisama upućenih uglavnom Ivanu Filipoviću a pismo Bogovića Ivanu Kukuljeviću Sakcinskom od 17. srpnja 1843. je prava mala studija koja nam daje uvid u mnoga pitanja. Ovaj rad je pisan uglavnom na temelju literature i novina a vrlo je zanimljiv jer analizira Bogovićevo književno ali i političko djelovanje u vremenu neoapsolutizma odnosno u vremenu kada Bogović djeluje kao savjetnik hrvatskog ministra u Budimpešti.

Izvanredni sveučilišni profesor u Szegedu prof. dr. sc. László Heka obradio je gledište mađarske historiografije na Imru Bogovića u vremenu kada je veliki župan Zagrebačke županije od 1869 do 1871-odnosno od 1871. do 1874. kada radi kao državni tajnik i savjetnik hrvatskog ministra u Budimpešti. Bio je član doma velikaša Ugarskog sabora, te predstavnik Hrvatske u zajedničkoj delegaciji koja je raspravljala o bitnim problemima prvih godina trajanja Hrvatsko-ugarske nagodbe. uključivši i izmjenu

financijskog dijela 1873. godine. Zaključak je Heke da je Bogović bio hrvatski domoljub i da sve što je radio i u vremenu kada su ga smatrali mađaronom i izdajicom bio u službi hrvatske ideje. Heka piše da je Bogović 1861. odbacio južnoslavensku orijentaciju te se priklonio ugarsko-hrvatskoj uniji smatrajući da će u tom sklopu Hrvatska ostvariti više nego da se veže uz Beč ili uz neku drugu opciju..

Analitički rad prof. Dejana Fernjaka o Bogovićevoj pripovijesti »Šilo za ognjilo« iz jedini je književni opis Križevaca iz doba Bogovićevo djetinjstva u Križevcima s opisom instalacije velikog župana Križevačke županije. Pripovijest je prvi puta objavljena 1856. godine a preko nje možemo rekonstruirati život raznih slojeva u Križevcima.

Monica Priante, docentica na odjelu zapovijest Hrvatskog katoličkog sveučilišta u Zagrebu analizirala je povijesne drame Mirka Bogovića i to dramu »Frankopan«, objavljenu 1856, dramu »Stjepan, posljednji kralj bosanski«, objavljenu 1858., i dramu »Matija Gubec, kralj seljački«, objavljenu 1859. i jedinu priređenu u kazalištu više puta. Proučavajući simbole i narativne figura u spomenutim dramama autorica je izvukla Bogovićeve stavove prema ideji nacije odnosno razvoju narodnosne ideje.

Znanstveni savjetnik i emeritus dr. Mijo Lončarić ukazuje na kajkavske osnovice Bogovićevo naučenog književnog jezika na osnovu analize nekoliko djela koja su uzeta u analizu. Bogović je i napisao dva članka koja govore o jeziku i oba su objavljena u *Nevenu* 1852. godine. Poput grofa Janka Draškovića i on osuđuje što građanstvo ne govori hrvatskim jezikom čime se daje prednost njemačkome.

U drugom dijelu objavljeno je osam radova iz različitih područja. Neki čak i ne pripadaju u užem smislu križevačkom povijesnom krugu i području, ali ukazuje na mogućnost istraživanja istih tema. Neki pak radovi objavljuju prethodne rezultate istraživanja koja su još u tijeku, ali se nazire njihova vrijednost i vjerojatno će naći svoju čitalačku publiku.

Vladimir Palošika iz Križevaca opisuje otkriće srednjovjekovne arhitektonske plastike u Visokom, Malom Kalniku i Gornjoj Rijeci, dakle na području kalničkog prigorja koje je u srednjem vijeku bilo umreženo zvoncima - kulama. Ti su zvonici imali obrambeni karakter i često su u doba baroka pregrađeni čime su se održali do naših dana, za razliku od utvrda koje su napuštene te su prepustene zubu vremena. No i u zvoncima i u utverdama nalazimo rijetke primjerke arhitektonske plastike i autor nam prezentira do danas neobjavljena djela, upozoravajući na određene sličnosti u Visokom, Malom Kalniku, Gornjoj Rijeci-Križovljanima s djelima u Rudini gdje se nalazila benediktinska opatija. Ma kako ovi radovi iz kraja 15. i početka 16. stoljeća došli do nas oštećeni oni nam potvrđuju postojanje kvalitetne građevne djelatnosti na području kalničkog prigorja u srednjem vijeku.

Vrlo poznati istraživač gradina i crkava dipl. ing. arhitekture Zorislav Horvat objavljuje svoj izvanredni i dokumentirani rad o župnoj crkvi sv. Ivana Krstitelja u Svetom Ivanu Žabnom koja se prvi puta spominje početkom 14 stoljeća. Horvat je proučio njenu gradnju i promjene učinjene na ovoj crkvi u kasnijim stoljećima. Smatra da je građevina nastala kao jednostavna romanička crkva poslije mongolske provale, a zanimljivo je da su i kasnije izgradnje ili obnove bile skromne sve do 18. stoljeća kada crkva dobiva barokizirano obilježje. Autor je sve svoje tvrdnje prikazao i likovno a detaljno je opisao današnje stanje- Radu je pridodan opširan povijesni dio te autor gradnju crkve povezuje s Jaxom, županom Križevačke županije, koji se spominje u prijepisu isprave kralja Bele IV. iz 1323. pa je i crkva vjerojatno nastala do te godine. Crkvu nalazimo i u više kasnijih izvora, a na karti G. Angielinija iz vremena oko 1566 i na Glavaševoj karti a što se više bližimo današnjem vremenu imamo sve više podataka o povijesti ove stare crkve na osnovu kanonskih vizitacija i drugih izvora te nam ih je ing. Horvat u cijelosti prezentirao. Crkveni toranj je u potresu 1938. ostao bez krova i zbog nestašice sredstava bio je sve do 1946. prekriven daskama i ter papirom a čekalo se do 1985. da se ponovno rekonstruira barokna »lukovača« ali je srećom provedena posije 1969. hidroizolacija a onda i obnova crkve do 1997. godine o čemu je ing. Horvat donio detaljne podatke naglasivši da je time crkva postala vrijedan i vrlo stari dio naše crkvene kulturne baštine. Obrađujući ovu temu ing. Horvat nam je odgonetnuo mnoge nepoznanice a i zagonetke vezane uz ovu crkvu čije je održavanje bilo vezano uz buran povijesni razvitak sjeverne Hrvatske.

Magistra etnologije i kulturne antropologije i muzeologije Ivana Ružić objavila je u deset cjelina rezultate svojih dvokratnih istraživanja poroda i brige za novorođenčad 2013. i 2015. godine na području

ju zapadne Bilogore sredinom 20. stoljeća, tj. u vremenu kada su žene rađale kod kuće. Obilazeći teren mr. Ivana Ružić prikupila je vrijedne podatke istražujući nešto detaljnije područje Svetog Ivana Žabnog nastanjenog Vlasima u 16. i Pempcima (Česima) u 17 stoljeću, te pripadnicima mnogih drugih naroda u kasnijem vremenu. Zbog raznovrsnosti stanovništva i običaji u vrijeme poroda bili su različiti. Zbog uništenja općinske arhive - kao i u mnogim mjestima u okolici - autorica se je morala osloniti gotovo isključivo na kazivačice i rijetke zapise te literaturu uključivši i rukopis Zvonka Lovrenčevića »Pučka enciklopedija« koji čuva mnogo podataka o običajima, pjesmama i plesovima Bilogore. Rad Ivane Ružić je pionirski i stavlja težište na ženu kao roditeljku i njegovateljicu djeteta u prvim danima života. Autorica zaključuje da je žena u »drugom stanju« bila ravnopravna u zajednici, jer se na trudnoću gledalo kao na nešto svakidašnje, te su žene radile do zadnjeg trenutka, snalazile su se kako su znale a i mogle. Kuća u kojoj se je rodilo dijete posipala se je perjem a ponegdje i označavalo napisom »racak« ako se rodila djevojčica, a »gusak« ako se je rodio dječak, a zabilježeni su i običaji prilikom krštenja djeteta. Autorica se osvrnula i na pobačaje te na narodna vjerovanja i različite postupke zaštita od uroka i bolesti.

Dr. Zdenko Balog obradio je sudski proces protiv Magde Logomer, zvane Herucina jer se udala 1727. za Franju Heruca. Proces se je vodio zbog vještičarenja ali je ona izbjegla smrt jer je po želji carice Marije Terezije poslana u Beč i na sudskim procesu oslobođena svake optužbe a onda je carica i zabranila spaljivanje vještica bez posebne njene odluke. Bio je to zadnji sudski proces te vrsti o kojem je pisao *Obzor* 1913, na osnovu zapisa nizozemskog liječnika carice Gerarda Van Swieten. Dr. Balog je istražio život ove križevačke građanke do procesa 1757. godine i poslije procesa, osvrnuvši se općenito i na povijest procesa protiv vještica u Hrvatskoj, koji su u 18 stoljeću bili vođeni pozivom na Bibliju. Bilo je to burno vrijeme kada je 1735. požar opustošio trećinu grada, da bi 1752. bio sprovedeno ujedinjenje Gornjeg i Donjeg grada, a 1755. je nedaleko Križevaca izbila i velika seljačka buna. Povijeni izvori bilježe 1740. pogubljenje 13 žena zbog vještičarenja te bi tako prošla i Magda Logomer koja se bavila travarenjem i liječenjem ali je imala i tešku narav, da carica Marija Terezija - osupnuta činjenicom da je između 1720. i 1730. i ponovno 1740. procesuirano u Hrvatskoj čak 450 vještica - nije odredila da se proces 1758 godine, nakon sedam mjeseci mučenja Magde u Križevcima, dovrši u Beču. Nakon detaljnog ponovnog suđenja Magda je proglašena nevinom i vraćena u Križevce a carica je uskoro zatim ukinula vještičji zakon u Hrvatskoj o čemu je pisao Bojničić, ali je u susjednoj Mađarskoj posljednje smaknuće vještice zabilježeno još 1777 godine. Autor je maksimalno iskoristio podatke o procesu da bi nam objasnio kako je Beč postupio posve drugačije od suda u Hrvatskoj koji je presudu gradio na iskonstruiranim svjedočenjima ali je uspio pokazati i da je Magda po povratku u Križevce primljena s podozrenjem zbog učestalih sumnjivih smrti, ali ju je štitio kraljičin autoritet. Dr. Balog završava svoj rad da je članak u *Obzoru* privukao pažnju književnice Marije Jurić Zagorke koja upravo 1924. piše drugi svezak svoje *Gričke vještice*.

Koprivnička psihijatrica Tereza Salajpal, ali i vrlo kvalitetan istraživač crkvene i ostale povijesti u Prekodravlja te autor dva rada o školi u Goli, piše rad »Zrcaljane ideološke matrice u školstvu Prekodravlja - u četiri državna okvira« u kojem na osnovu školskih ljetopisa, spomenica i literature utvrđuje promjene koje sa sobom donose izmjene državnih okvira, tj. okvira Austro-Ugarske Monarhije, okvira Kraljevina Jugoslavije, okvira Nezavisne države Hrvatske i okvira Socijalističke federativna republike Jugoslavije. Usporedbom državnih blagdana i proslava, značajnih događanja na školama. odnosu škole i države na osnovu propisa autorica uspoređuje zbivanja na školi u Ždali od 1814., te školi u Goli osnovanoj 1830 godine, školi u Gotalovu osnovanoj 1838. te školi u Repašu koja je otvorena tek 1908. godine. Bilo bi zanimljivo slične usporedbe načiniti za škole na području Križevaca i utvrditi stupanj samostalnosti odnosno odnosa tih škola prema uputama viših školskih vlasti. Nametanje ideološke matrice odozgo zabilježeno je u sva četiri sustava, a osobito u nametanje stranog jezičnog izričaja i pisma te ideologiziranje tuđe povijesti te simbola oznaka su sva četiri sustava, ali nametanje materijalističkog svjetonazora karakteristična je samo za socijalističko društvo. No samo u svim sistemima osim onima od 1941. do 1945. promovira se višenacionalna zajednica sa ciljem zatiranja hrvatske narodnosti, ali je upravo o ovom periodu autorica pisala najmanje na što su svakako utjecale političke prilike i rat pa za to razdoblje i ne možemo izvući dobrovaljani zaključak.

Vrlo priznati i poznati prirodoslovac Podravine Radovan Kranjčev ponovno donosi svoju vizuru Đurđevačkog pijeska u Podravini s osvrtom na prošlost i današnje prilike, živi svijet, održavanje i perspektive razvoja. Đurđevački pijesci su danas umireni i obrasli vegetacijom ali je površina od 20 ha od 1963. zaštićena kao posebni »Geografsko-botanički rezervat« s jedinstvenim biljnim pokrovom. Autor zaključuje da je zbog prodora novih biljaka na dio rezervata osnovna njegova zadaća očuvanje psamofita i odgovarajuće faune na očuvanom dijelu rezervata, što je moguće učiniti brzo i odgovarajućom brigom zaštite flore i faune na Kalinovačkim pijescima, kojima u ovom radu autor posvećuje posebnu pažnju pri čemu je nažalost slikovni materijal crno-bijeli a ne u bojama. Autor traži da se očuvaju, štite i održavaju »pod svaku cijenu« postojeće oaze rijetkih biljaka te da treba sprečavati invaziju zečjaka te da se tim zaštićenim područjem posebno gospodari te da se provedu istraživanja preostale faune koja se odlikuje mnogim specifičnostima te da više ne možemo provesti revitalizaciju psamofitne flore već trebamo nastojati održati postojeće stanje, štiteći ono što je još ostalo. Na kraju Kranjčev je objavio svoju ogromnu bibliografiju koja svakom istraživaču pože poslužiti za snalaženje u ovoj kompliciranoj šumi biljnog i životinjskog svijeta.

Petar Kerže i Zoran Vladović pišu kako su zamrla športska društva u Osijeku u prvoj godini Prvog svjetskog rata. Isti fenomen obrađuje i križevački povjesničar Tomislav Bogdanović u svojoj doktorskoj radnji, ali radi usporedbe - koje su osobito poželjne u povijesti, jer bez njih nema sinteze - i ovaj rad ima svoju posebnu vrijednost. Autori su posebnu pažnju posvetili Hrvatskom sokolu u Osijeku ali na osnovu *Spomenice hrvatske jubilarne proslave donjogradskih kulturnih društava*, tj. Hrvatske građanske čitaonice, Hrvatskog pjevačkog društva »Lipe«, Hrvatskog sokola te posvete zastave donjogradskog Hrvatskog sokola koja je održana u Osijeku 1. lipnja 1914. vidimo visok stupanj organiziranosti i bogati život društava uoči izbijanja Prvog svjetskog rata koji je sve to izmijenio i zaustavio, ali moje je mišljenje da Križevci u tome nimalo ne zaostaju za Osijekom, što potvrđuju izdanja Matice hrvatske u Križevcima.

Sonja Kirchhoffer i Zoran Kirchhoffer pišu o povijesti i restauriranju divizijskog topa ZiS-3 M 1942. Ovaj top sovjetske proizvodnje bio je jedan od najboljih topova Drugoga svjetskog rata. Jedan takav top, izrađen 1945., našao se u vlasništvu grada Karlovca i došao je u Jugoslaviju između 1945. i 1948. a za vrijeme domovinskog rata došao je u ruke Hrvatske vojske te ga se danas čuva u Gradskom muzeju u Karlovcu. Autori su opisali postupke na njegovom rekonstruiranju

U trećem dijelu predsjednik Povijesnog društva Križevci izvještava o radu Društva u 2016. i iako se ne tuži vidi se iz izvješća da zbog nestašice novca Društvo nije moglo njegovati svoje uobičajene aktivnosti, pa želimo u ovoj godini veće razumijevanje onih koji mogu taj problem riješiti. No u toj godini je objavljen zbornik »110 godina HSS-a« a ta monografija znatno premašuje lokalni značaj.

Ivan Nemet je opet, kao i u svih 18 brojeva kroz 18 godina izradio naslovnice, koja ima u središtu županijsku zgradu Križevačke županije u vijencu križevačkih crkava s tri medaljona te je u središnjem Mirko Bogović u vijencu od pletera, desno grb Križevačke županije, a lijevo današnji hrvatski grb. Jednostavno ali lijepo.

Mira KOLAR-DIMITRIJEVIĆ

ADRIANO CERESER: KUZMAN, LIKOVNA MONOGRAFIJA, VLASTITA NAKLADA, ITALIJA, 2016., 284 STR.

Zaljubljenik u hrvatsku izvornu (naivnu) umjetnost, posebice u autore iz tzv. »hlebinske škole naive«, Adriano Cereser, poduzetnik i kolekcionar iz Italije, ponovno nam je »oživio« i valorizirao osebujnu ličnost hlebinskog naivnog kiparstva, Miju Kuzmana. Mlinar Mijo Kuzman rođen je u prekodravskoj Otočki 1910., a pretežito je živio u Hlebinama, gdje je i umro 1997. godine. U poletu podravske naivne umjetnosti, Kuzman je počeo stvarati svoje osebujne skulpture tek u svojim poznim godinama – kada je ušao u mirovinu 1970-tih godina.

Danas, dvadeset godina nakon Kuzmanove smrti, talijanski kolekcionar Cereser na velika vrata, opsežnom monografijom, ponovno nam osvjetljava stvaralaštvo ovog samozatajnog majstora, ukazujući da ni sami nismo svjesni koliko značenje u hrvatskoj izvornoj umjetnosti imaju i tzv. »mali« i medijski manje eksponirani umjetnici. Nekoliko stotina Kuzmanovih skulptura razmililo se svijetom, noseći

duh izvornog ruralnog stvaralaštva, duh jednostavnosti i ljubavi. Kuzman je radio kipove koji prikazuju seoske muževe i žene, pa i životinje, a nisu mu bile strane i sakralne teme.

U uvodnom dijelu monografije, Cereser opširno piše o životnom putu Mije Kuzmana i kako je nastala ova monografija. Potom je uvrštena nadahnuta studija o stvaralaštvu i značenju Mije Kuzmana, koju je napisao koprivnički povjesničar umjetnosti i muzealaca Marijan Špoljar. Oba poglavlja su ilustrirana brojnim fotografijama iz života i djelovanja Mije Kuzmana. Osobito je informativno poglavlje u kojem su uvršteni napisi o Miji Kuzmanu objavljeni u katalogima njegovih izložbi, te u časopisima i novinama. Uvršteni su članci Ivana Bobovca, Dragutina Feletara, Franje Horvatića i Ivana Haramije. Najveći dio monografije obuhvaćaju fotografije Kuzmanovih radova, gdje se vidi raskoš i snaga Kuzmanova stvaralaštva. Knjiga završava s fotografijama iz Kuzmanova privatnog života, te popisom samostalnih i skupnih izložbi.

Želim ovdje pripomenuti da sam i osobno emotivno vezana za dobrog čovjeka i kipara Miju Kuzmana. Moj otac bio je prijatelj s Kuzmanom, te me u njegovu radionicu u Hlebinama vodio od malih nogu (u monografiji je objavljena i fotografija kako sjedim kraj jedne skulpture – tada sam imala tek jednu godinu!), a našu kuću krasile su Mijine skulpture (neke su objavljene i u monografiji). Na našem dvorištu, gdje sam se igrala, stajao je drveni hambar, a masivna ulazna vrata izrezbario je Kuzman likom mlinara, te hrvatskim pleterom.

Petra SOMEK

BOŽICA JELUŠIĆ: IVAN ANDRAŠIĆ. HOD ISPOD VELIKOG OBLAKA, LIKOVNA MONOGRAFIJA, MUZEJ GRADA, KOPRIVNICA, 2016., 190 STR.

Jedan od najaktivnijih i najpriznatijih hrvatskih slikara koji živi u Koprivnici, zacijelo je Ivan Andrašić (Molve, 1959.). Stoga podravska kulturna javnost pozdravlja izlaženje njegove obimne monografije, koja dostojno afirmira ovog vrsnog umjetnika. Autorica nadahnutih tekstova je najpoznatija hrvatska književnica koja živi u Podravini, Božica Jelušić. Ona je bila i najpozvanija da piše monografiju o Andrašiću, jer njegovo stvaralaštvo prati od početka, a i najviše je o njemu i pisala (u katalogima, časopisima i novinama).

Kako piše u njegovoj kratkoj biografiji na kraju knjige, Andrašić je »od mladenačkih dana posvećen slikarstvu, prošavši dug i temeljit razvojni put od naivističkih prizora podravskog krajolika, običajnih i rustikalnih uprizorenja, do istančane faze impresionističkih slika na staklu i osobito u akvarelu. U profinjenoj tonskoj skali, te neponovljivim atmosferskim kretanjima i promjenama, kao i u odmaku od naglašene rustikalnosti u korist liričnosti, postaje potpuno zaseban i izniman autor podravske slikarske scene«. Valja dodati da je Andrašić i osebujan grafičar i ilustrator.

Opsežan i vrlo liričan o intimni tekst Božice Jelušić, koji kroz knjigu prati izvrsno otisnute fotografije Andrašićevih ulja i akvarela, autorica je podijelila na kratke crtice i eseje o slikaru (veći dio tih crtica objavljivala je ranije u medijima, od 1987. do danas). Naslovi tih crtica odražavaju temu i dobrim dijelom ocjenu Andrašićevih slika: »Hod ispod velikog oblaka«, »Slike u zjenici jutra«, »Punoća srca, prostranost mašte«, »Sjaj jutra, svjetlost mjesečine«, »Kap vode i zrno boje«, »Zrake i vodokruzi«, »Slikar podravske idile«, »S okusom oskoruše«, »Slikar u godišnjim dobima«, »U porječju, početak beskraj«, »Podravska rapsodija«, »U povelju magle« itd., a objavljena je i jedna pjesma (»Zavičajna«) Božice Jelušić, inspirirana Andrašićevim slikama.

Za prezentaciju autora, dobro je što je dio tekstova objavljen i na engleskom jeziku. Najvažnija karakteristika ove monografije je izuzetno velik broj odlično snimljenih i reproduciranih Andrašićevih slika, posebice akvarela. Andrašić je svakako dosad najaktivniji podravski slikar, što otkriva popis samostalnih (čak 82) i skupnih izložbi.

Petra SOMEK

ILIJA PEJIĆ, MLADEN MEDAR UR.: VLADIMIR STRUGAR – UČITELJ, PEDAGOG I ZNANSTVENIK, U POVODU 70. OBLJETNICE ŽIVOTA, ŠKOLSKE NOVINE, ZAGREB, 2017., 304 STR.

Prof. dr. sc. Vladimir Strugar, koji danas kao upravitelj vodi Zavod za znanstveni i umjetnički rad HAZU u Bjelovaru, po svojim djelima i prosvjetiteljskom djelovanju pripada u najznačajnije suvremene pedagoge i znanstvenike koji žive u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. On je doista i zavrjedio da se u povodu njegovog 70. rođendana sabere sva fakta o njegovu plodnom životu i stave u korice impozantne knjige. To su i učinili njegovi brojni štovatelji i prijatelji, a knjigu su uredila dva bjelovarska profesora – Ilija Pejić i Mladen Medar. Tekstove su recenzirali prof. dr. sc. Mijo Cindrić i prof. dr. sc. Slobodan Kaštela, član suradnik HAZU.

U opsežnim poglavljima u prvom dijelu knjige (poglavlja 1. do 7.) sabrani su relevantni podaci o životnom tijeku i radu Vladimira Strugara. Tu je na početku njegov životopis, tijekom školovanja i stručnog i znanstvenog napredovanja – sve do obavljanja odgovorne funkcije ministra znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske (2001.-2005.). Potom su navedeni njegovi poslovi i uspjesi u nastavi i prosvjetiteljstvu: što je značio (kao pedagog i školnik) u srednjoškolskoj i osobito visokoškolskoj nastavi, na kojim je stručnim i znanstvenim skupovima sudjelovao i kakve je referate držao, u kojim je znanstvenim projektima sudjelovao, na kojim ministarskim konferencijama je bio itd.

Opsežno je i poglavlje u njegovoj bibliografiji. Vladimir Strugar sam je napisao 12 knjiga (uglavnom s područja pedagogije i obrazovanja), te još 20 knjiga kao koautor. K tomu je još bio urednik u 39 knjiga. Napisao je 60 stručnih i znanstvenih članaka u zbornicima i knjigama, te čak 122 stručna i znanstvena rada u domaćim i stranim časopisima. To je po obujmu i kvaliteti znanstvena produkcija bez koje je nezamisliv napredak pedagoških znanosti u nas. Osobito je mnogo radio na popularizaciji pedagogije i susjednih znanosti, te suvremene škole: o tomu je održao veliki broj javnih predavanja, kolokvija i susreta, napisao više stotina članaka u novinama i časopisima, recenzirao brojne knjige i projekte, te bio urednik i pokretač važnih hrvatskih pedagoških i školskih časopisa itd. Rječju, Vladimir Strugar je bio i pravi narodni učitelj i odgajatelj, ali i znanstvenik koji je svojoj struci i poslanju pridonio novim teorijskim saznanjima i tako djelovao na ukupno unapređivanje hrvatskoga obrazovanja. Posebna je vrijednost popisa njegovih knjiga i znanstvenih članaka, što se u ovoj knjizi ne daje samo naslov nego i kratki sadržaj i značenje rada.

Drugi dio knjige donosi čitav niz napisa koje su sastavili poznavatelji Strugarova rada. U raznim segmentima njegovog života i djelovanja pišu: Dušan Petričević, Mladen Medar, Ilija Pejić, Ivan Pinter, Dražen Podravec, Valentin Puževski, Ante Bežen, Daria Tot, Ivan Vavra, Neven Hrvatić, Mijo Cindrić, Dragutin Rosandić, Štefka Batinić, Ivan Rodić i Milan Matijević. Objavljeni su i izabrani intervjui koje je Strugar dao našim novinama i časopisima, koje su napisali Nebojša Koharović, Ivan Plišić, Filip Sušilović i Marijan Šimeg. Na kraju knjige dat je i popis važnijih društvenih i strukovnih nagrada koje je dosad primio Vladimir Strugar – tu Mladen Medar piše o dijelu nagrada s posebnim osvrtom na Nagradu za životno djelo Grada Bjelovara, a Ilija Pejić o dijelu nagrada s naglaskom na Nagradu za životno djelo Ivan Filipović.

Ova knjiga u povodu 70. godišnjice Vladimira Strugara može biti ogledni i metodološki primjer kako se trebaju sastaviti takve (za hrvatsku znanost i kulturu) važne knjige – ona je pisana sveobuhvatno, pregledno, stručno, čitljivo i – s mjerom.

Dragutin FELETAR

KREŠIMIR REGAN, VLATKA DUGAČKI: HISTORIOGRAFIJA O ZRINSKIMA – IZBOR, DRŽAVNI ARHIV ZA MEĐIMURJE, ŠTRIGOVA, 2017., 216 STR.

Državni arhiv za Međimurje (ravnatelj Jurica Cesar) izdao je početkom 2017. godine vrlo korisnu knjigu – bibliografiju o znamenitom hrvatskom plemićkom rodu Zrinskih. Kako se navodi u predgovoru knjige, u bibliografiju je uvršteno 2317 bibliografskih jedinica, a spomenuta su i 62 arhivska fonda. Za sve istraživače povijesti Zrinskih i njihovoga doba, kao i za ljubitelje povijesti, takvo je izdanje

doista bilo potrebno. Ova bibliografija, bez obzira na posvemašnju digitalizaciju, otvara nove putove i potiče na nova istraživanja o Zrinskimima.

U prvom dijelu knjige popisani su glavni fondovi o Zrinskimima, koji se čuvaju u hrvatskim, austrijskim i mađarskim arhivima. Obradeni su arhivi: Državni arhiv u Rijeci, Državni arhiv u Varaždinu, Državni arhiv u Zagrebu, Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, arhiv Muzeja Međimurja u Čakovcu, arhiv Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, zatim Haus- Hof- und Staatsarchiv des Österreichischen Staatsarchivs u Beču, Kriegsarchiv-Österreichische Staatsarchiv u Beču, te Hadtörteneti Intezet es Muzeum u Budimpešti, Magyar Orszagos Leveltar u Budimpešti i Orszagos Szechenyi Könyvtar u Budimpešti. Možda je trebalo unijeti još neke fondove iz arhiva HAZU u Zagrebu, zatim arhiva u Zalaegerszegu i Šopronu, te svakako Steriermärkische Archiva u Grazu (i još neke iz Austrije i Italije).

Najveći dio objavljene bibliografije odnosi se na knjige, članke i publikacije o Zrinskimima i njihovu dobu. Naslovi su objavljeni, dakako, abecednim redom prema prezimenu autora ili prvoj riječi naslova. Šteta je što su unijeti podaci nepotpuni, odnosno nisu sastavljeni prema knjižničarskim standardima (primjerice, manjka ime nakladnika i još neki neophodni podaci). Velikim marom autora popisani su gotovo svi radovi dosad objavljeni o temi Zrinskih, pogotovo oni tiskani na hrvatskom i mađarskom jeziku.

Tako je nastao hvale vrijedan bibliografski vodič, koji pruža pouzdanu informaciju novim istraživačima i čitateljima. S obzirom da je sastavljanje bibliografije mukotrpan, spor i dugotrajan posao, i ovaj put su nažalost izostali neki važni naslovi koje je svakako trebalo unijeti. To se odnosi i na knjige i članke objavljene na hrvatskom, ali još više na mađarskom i osobito na njemačkom (i drugim) jezicima. Izostali su i neki temeljni naslovi o Zrinskimima, koji su dobro poznati u historiografiji. No, bez obzira na te manjkavosti, izdavanje ove bibliografije odličan je i dobrodošao pothvat arhiva iz Štrigove.

Dragutin FELETAR

ZVONIMIR IŠTVAN: BUKEVJE: POVIJEST PRIDRAVSKOG SELA KOJEG VIŠE NEMA, OPĆINA NOVO VIRJE, MERIDIJANI, NOVO VIRJE, 2017., 128 STR.

Vrlo vrijedni istraživač povijesti Podravine, a pogotovo Prekodravlja, Zvonimir Ištvan u travnju 2017. godine objavio je knjigu o Bukevju, odnosno povijest toga podravskog sela koje više ne postoji. Upravo su nesretne okolnosti u kojima je Bukevje gotovo potpuno napušteno 1970-ih godina bile glavna motivacija Zvonimiru Ištvanu za sastavljanje povijesti toga sela. Izdavač knjige o Bukevju je Općina Novo Virje, nakladnik je Izdavačka kuća Meridijani, a sunakladnik Družba »Braća Hrvatskoga Zmaja«, Zmajski stol u Križevcima. Kao predstavnik izdavača čitateljima se na početku knjige obraća načelnik Općine Novo Virje Branko Mesarov koji važnost knjige vidi u tome što ona objašnjava način života u Bukevju kakav je nepoznat današnjim generacijama, a ujedno objašnjava uvjete u kojima je selo spletom nepovoljnih prirodnih pojava i nesretnih društvenih okolnosti izgubilo svoje stanovnike. Urednik knjige i pisac prologa akademik Dragutin Feletar sugerira da je opravdano žaliti za naseljima kojih više nema i da je autor ove knjige pravilno reagirao prikupljajući podatke o povijesti konaka Bukevje jer, kao što nestaju sama naselja, još brže nestaju sjećanja i podaci o njima.

U uvodnom dijelu autor obrazlaže upotrebu oblika Bukevje i Bukevlje u prošlosti, a nazivljem i toponimima bavi se u još jednom kratkom poglavlju. Izlaganje o geografskom položaju temelji na spoznajama dosadašnjih istraživača, vlastitim istraživanjima i dostupnim arhivskim materijalima. S ciljem ubikacije Bukevja uspješno je iskoristio posebno odabrane isječke zemljovida iz 18., 19. i 20. stoljeća koji ujedno svjedoče o promjenama u okolišu u ovome dijelu Podravine. Svakako je najzanimljivija priča o preseljenju Bukevja s desne na lijevu obalu rijeke Drave tijekom velike poplave 1903. godine. Piše o gospodarskom iskorištavanju šireg područja Bukevja, ali stalno svjestan činjenice da je hirovita i nepredvidiva rijeka konačarima često zadavala više problema negoli koristi. Naime, žitelji Bukevja imali su slabije mogućnosti za bavljenje agrarnim djelatnostima zbog sastava tla i čestih izlivanja rijeke Drave pa su bili usmjereni na zanimanja vezana uglavnom uz lovstvo, uzgoj divljači, šumarstvo, a ranije mlinarstvo i ribarstvo.

Poseban dio pregleda povijesti Bukevja posvećen je školstvu iako se čini nevjerojatnim da je u selu koje danas ne postoji između 1923. i 1960. djelovalo desetak učitelja. Prisutnost učitelja ondje bila je

pokazatelj demografske potentnosti sela, značila je sigurniji i jednostavniji život (jer su đaci inače svakodnevno trebali prelaziti Dravu čamcima ili skelom) te na određeni način predstavljala brigu vlasti o žiteljima toga kraja. Autor je dokazao da su društveni život i običaji bili vrlo slični onima u drugim podravskim naseljima, ali s nizom specifičnosti. Blagodat za društveni život u Bukevju bila je idiličnost života na konaku u bliskosti s prirodom (prvenstveno velikom rijekom i šumama), a teškoće je predstavljala svojevrсна odsječenost od ostatka svijeta i vrlo spora primjena tehnoloških dostignuća i otežana komunikacija (primjerice pokojnike su na ukop također prevozili preko rijeke). Zanimljivo je da autor agrarne djelatnosti ne smatra temeljem gospodarstva u Bukevju krajem 19. i u 20. stoljeću, već to veže uz djelatnost šumarija sa sjedištem u Goli i Repašu. Bukevje trgovcima nije bilo posebno primamljivo, a kao i u svakome podravskom selu i ovdje je uvijek bilo nekoliko obrtnika, odnosno zanatlija (stolari, krovopokrivači). Specifična zanimanja za sela u neposrednoj blizini rijeke Drave su skelari ili brodari, mlinari i ribari. U posebno živom sjećanju ostali su očito vješti graditelji čamaca, skela i riječnih brodova jer im je autor posvetio posebnu pažnju i tekstom i odabranim fotografijama. Različiti načini prelaženja rijeke Drave, a posebno brodovi, odnosno skele, imali su važnu ulogu u životu stanovnika Bukevja, pogotovo otkako se to selo našlo na lijevoj dravskoj obali.

Demografske značajke obrađene su u posebnom poglavlju u kojem je autor nastojao objasniti naseljavanje Bukevja u kontekstu procesa stvaranja konaka kao privremenih boravišta ljudi i stoke u 18. stoljeću i njihovog kasnijeg širenja. Detaljno je analizirao stanje naseljenosti od doba kada je Bukevje bilo stalno naseljeno, odnosno od druge polovine 19. stoljeća otkada potječu i prvi pouzdani statistički podaci. Pri tome je predstavio neke nove materijale i uspio pratiti kretanje stanovništva sve do kraja postojanja naselja. Rad Zvonimira Ištvana karakterizira marljivo prikupljanje podataka od kazivača, odnosno nekadašnjih žitelja Bukevja i/ili njihovih potomaka zahvaljujući kojima je uspio rekonstruirati povijest toga sela u 20. stoljeću. Poglavlje Čuvanje uspomena na Bukevje započinje pričom o križu (raspelu) postavljenom na raskrižju putova 1939. godine kao najstarijem sakralnom objektu i svjedočanstvima o vjerskom životu žitelja Bukevja koji su rado odlazili na mise i proštenja unatoč udaljenosti od crkvi u susjednim većim naseljima. Iz knjige doznajemo da su svećenici vrlo rijetko zalazili u Bukevje, a u posebnom sjećanju kazivača ostao je župnik iz Novog Virja velečasni Stjepan Čadoić koji je krajem 1960-ih i početkom 1970-ih u božićnom vremenu dolazio blagoslivljati kuće i obitelji. Spomenuti križ do danas je ostao materijalni spomen na izumrlo selo Bukevje pa je redovito obnavljan, a nad njim je izgrađena nadstrešnica koja je pretvorena u kapelu posvećenu bl. Alojziju Stepincu koja služi kao sakralni prostor za slavlje tradicionalne svete mise krajem kolovoza. Zato je Zvonimir Ištvan izradio tablicu s datumima održavanja misa i imenima prisutnih svećenika od 1990. godine nadalje. Isto je napravio i za kapelicu sv. Huberta na Čambini s posebnim osvrtom na gradnju 2001. godine. Autor je u posebnom dijelu knjige podsjetio da je Bukevje bilo inspiracija nekim poznatim umjetnicima: književnica Božica Jelušić, slikari Mijo Kovačić i Josip Turković, pjesnikinja Snježana Tišljarić, fotografkinja Iva Lulić, a objavljene fotografije svjedoče da je Bukevje nadahnulo i samoga autora knjige za stvaranje kvalitetnih fotografija. Pri kraju knjige nalazi se tablica s podacima o stanovništvu Bukevja, Ciganfisa, Čambine, Kladnika i Ogorelog polja nakon Drugog svjetskog rata i prije iseljavanja. Na kraju knjige je zaključak, popis korištene literature i izvora, bilješka o autoru i njegova zahvala svim suradnicima i sponzorima.

Na više od stotinu stranica teksta s isto toliko vrijednih slikovnih priloga Zvonimir Ištvan ispričao je priču o Bukevju kao selu čiji su najstariji žitelji u zagrljaju rijeke Drave gradili svoju egzistenciju tijekom više od dva stoljeća, a njihovi su potomci morali uzmaknuti pred prirodom koja je pokazala da je moćnija od ljudskog djelovanja. Zato je ovo knjiga za kojom će rado posegnuti svi koji su na bilo koji način vezani za Bukevje, bilo porijeklom, rodbinskim vezama ili poslom, ali i svi koje zanima proučavanje načina suživota čovjeka i prirode. Korištenjem stručne literature, raznovrsnih izvora, arhivskog gradiva, kartografskih materijala, a posebno marljivim prikupljanjem svjedočanstava kazivača te uz pomoć bogate zbirke fotografskih materijala i zahvaljujući poznavanju terena te osobnoj motivaciji autor Zvonimir Ištvan još jednom se dokazao kao vješt istraživač i iskreni ljubitelj Podravine.

Nikola CIK

LIDIJA KELEMEN: TRGOVIŠTA KRAPINA I KOTORIBA U 18. STOLJEĆU, MERIDIJANI, SAMOBOR, 2017., 280 STR.

Na diplomskom studiju povijesti, točnije na modulu ranoga novog vijeka na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu nastavio se dobar običaj izrade kvalitetnih i opširnih diplomskih radova koji bivaju vrlo brzo objavljeni kao samostalne knjige. Zahvaljujući interesu i potpori Izdavačke kuće Meridijani u svibnju 2017. godine objavljena je knjiga mlade povjesničarke Lidije Kelemen pod naslovom *Trgovišta Krapina i Kotoriba u 18. stoljeću* koja predstavlja njezin prošireni diplomski rad obranjen na gore spomenutom fakultetu u travnju 2016. godine. Treba odmah spomenuti da su kvalitetu ovog diplomskog rada prepoznali Hrvatski nacionalni odbor za povijesne znanosti i Društvo za hrvatsku povjesnicu od kojih je autorica Lidija Kelemen u vrijeme objavljivanja ove knjige primila Nagradu »Ferdo Šišić« za najbolji diplomski rad. Mentor i ovog nagrađenog rada bio je Hrvoje Petrić koji na diplomskom studiju drži kolegije *Ekonomska povijest* i *Ekohistorija* i uspješno motivira generacije studenata povijesti za istraživački rad. Knjiga Lidije Kelemen predstavlja doprinos poznavanju ekonomske povijesti jer je autorica izradila komparativnu analizu privrednog života hrvatskih i ugarskih trgovišta na primjeru Krapine i Kotoribe prema zapisnicima trgovišta od 1724. do 1804. godine.

Lidija Kelemen pristupila je navedenoj komparativnoj analizi jer su je zanimale razlike između privilegiranog (Krapina) i neprivilegiranog (Kotoriba) trgovišta koje su se mogle ogledati u upravnoj strukturi i različitom društvenom statusu stanovništva. Zajedničko obilježje ova dva trgovišta jesu činjenice da su u 18. stoljeću to bila etnički hrvatska trgovišta smještena u graničnim dijelovima Habsburške Monarhije i oba položena uz vodotoke. Privredni život trgovišta analizirala je na primjeru razvoja cehovske i obrtničke djelatnosti, prometa, trgovine i agrarne proizvodnje, a u kontekstu kretanja stanovništva. Za takvu analizu koristila je Crkvene matične knjige i kartografske izvore (prvenstveno hidrološke karte i izvore koji svjedoče o promjenama u prostoru). Time je autorica pokazala uspješnu primjenu povijesne demografije i kartografije u istraživanju ekonomske povijesti. Uz to, Lidija Kelemen dala je svojom knjigom važan doprinos poznavanju pisanih povijesnih izvora kao što su zapisnici ili protokoli trgovišta iz 18. stoljeća i dobar primjer njihove upotrebe. Ovaj rad u mnogome je doprinos poznavanju nomenklature korištene u 18. stoljeću (primjerice, obrazloženje pojmova *varass* i *trgovište*), zatim doprinos poznavanju povijesti sakralnih objekata (Crkvena povijest), a nastao je i dobar izvor podataka za genealoška istraživanja jer knjiga obiluje imenima i biografskim podacima žitelja obrađenog područja.

Strukturu knjige čini čak deset poglavlja. Nakon predgovora i uvoda slijedi poglavlje u kojem se autorica bavi definiranjem statusa trgovišta (*varassi*) u ranome novom vijeku u europskom, hrvatskom i ugarskom kontekstu. Povijest trgovišta Krapine i Kotoribe prikazana je kao pregled demografskih prilika i socijalnog položaja različitih skupina (žene, siročad) u tim trgovištima te njihov međudodnos s Varaždinskom županijom i drugim državnim institucijama. Slijedi poglavlje o matičnim knjigama kao izvoru povijesne demografije u kojem su predstavljene sve tri vrste matičnih knjiga (krštenih, vjenčanih i pokopanih) iz 18. stoljeća i upozoreno na službe i etnokonfesionalne (ne)jednakosti u trgovištima Krapini i Kotoribi. U posebnom poglavlju opisani su upravna struktura i sudstvo u obrađenim trgovištima i ovdje nalazimo podatke o određivanju cijena prehrambenih namirnica, javnim radovima i financiranju trgovišta. Neagrarne djelatnosti koje je autorica detektirala u Krapini i Kotoribi u 18. stoljeću su: kamenari, tkalci, zlatari, šajkaši, foringaši, kovači, mesari, postolari, ciglari, zidari, pepelari, gumbari, svilari, vahtari, paletaši, živoderi, školnici i zdravstveni djelatnici. Osim opisa nabrojanih djelatnosti ovdje nalazimo vrijedne podatke o ustroju cehova, dekanija, manufaktura, školstva, zdravstva i obrtništva u trgovištima općenito. Na ovo poglavlje nadovezuje se sljedeće u kojem je opisan prometni položaj trgovišta Krapine i Kotoribe, a u kojem doznajemo niz podataka o različitim djelatnostima i službama: trgovina, pošta, mlinarstvo, ribarenje, brodarstvu, ali i hidrografskim elementima rijeke Mure i krajoliku u njezinom blizini čime se autorica okušala u ekohistoriji. Opisane su sljedeće agrarne djelatnosti u trgovištima Krapini i Kotoribi: vinogradarstvo i krčmarenje, stočarstvo i djelatnosti vezane uz iskorištavanje šuma. Posljednje poglavlje odnosi se na novčane i mjerne sustave iz 18. stoljeća pri čemu su posebno obrađene mjere za težinu, mlinarske i krčmarske mjere te mjere za površinu. Svako poglavlje završava zaključnom analizom podataka i novih spoznaja predstavljenih u dotičnom poglavlju. Na kraju

knjige je zaključak na hrvatskom i engleskom jeziku, bibliografija, popis kratica i biografija autorice. Posebnu vrijednost predstavljaju mnogobrojni prilozi: tablični prikazi kretanja broja krštenih, vjenčanih i umrlih prema matičnim knjigama župa u Krapini i Kotoribi; limitacija cijena u Kotoribi; primjeri iz zapisnika krapinskog magistrata; nacrt župnog dvora u Krapini iz 1780. godine na njemačkom jeziku; rječnik stručnih termina i rječnik nepoznatih riječi. Tekst je obogaćen pažljivo izabranim ilustracijama vješto izrađenim grafikonima i tablicama bogatim podacima.

Iz ukratko predstavljenog sadržaja knjige vidljivo je da je Lidija Kelemen ozbiljno pristupila predmetu istraživanja, ali je ekonomsku povijest trgovišta Krapine i Kotoribe u 18. stoljeću shvatila mnogo šire nego bi se moglo očekivati. Naime, vrlo uspješno je u knjigu uvrstila mnoge podatke o funkcioniranju obrađenih trgovišta u 18. stoljeću, te prepoznala mnoge pojave i procese koje možemo smatrati dijelom demografske, političke, Crkvene i druge povijesti Krapine i Kotoribe. Autorica je obradila relativno dugo povijesno razdoblje koje obuhvaća gotovo čitavo 18. stoljeće što nije nimalo lak posao s obzirom na sačuvanost i dostupnost povijesnih izvora iz toga doba. Osim toga, upravo tijekom 18. stoljeća dogodile su se velike promjene, prvenstveno u smislu demografskog i gospodarskog napretka, uspostave političkih i Crkvenih vlasti i slično pa je inače vrlo teško na jednome mjestu u cjelinu povezati sve podatke koji svjedoče o tim događajima. No, Lidija Kelemen u tome je bila vrlo uspješna i dala je velik doprinos poznavanju povijesti trgovišta općenito, a posebno Krapine i Kotoribe u 18. stoljeću. Prisjetimo li se okolnosti u kojima je ova knjiga nastala, rad Lidije Kelemen možemo shvatiti kao još jedan dokaz da među studentima povijesti vlada interes za istraživanje 18. stoljeća. Još je važnije da su mladi istraživači već na razini diplomskog studija spremni ozbiljno raditi na neobjavljenoj arhivskoj građi koristeći raznolike izvore podataka.

Nikola CIK

PRILOZI JOŽE SKOKA POVIJESTI HRVATSKE KAJKAVSKE I DJEČJE KNJIŽEVNOSTI: ZBORNİK RADOVA U POVODU 85. OBLJETNICE AUTOROVA ROĐENJA. PRIREDIO ERNEST FIŠER. VARAŽDINSKE TOPLICE, NAKLADNIČKA KUĆA TONIMIR, 2016.

Povijest književnosti, jednako kao i književna kritika, nikada nisu u mogućnosti u cijelosti obuhvatiti svoj predmet - književnu prošlost, odnosno književnu suvremenost. S obzirom na to prinuđene su raditi odabir među onim što će obuhvatiti, čime - htjele to ili ne - na određeni način stvaraju središta i margine. Razlozi zbog čega stavljaju nešto u svoje središte, a nešto ostavljaju na margini višestruki su, a redovito uključuju i neknjiževne kriterije. Književni povjesničari i kritičari tako na neki način moraju birati hoće li se baviti onim što njihova disciplina stavlja u središte svojeg interesa ili onim što ostavlja na margini. Većina se, čini mi se, odlučuje za središte, neki pokušavaju obuhvatiti oboje, a najmanji se broj proučavatelja bavi marginaliziranim fenomenima, pogotovo sustavno i u kontinuitetu. Jedan od proučavatelja koji je cijeli život posvetio uglavnom marginaliziranim književnim temama bio je književni povjesničar i kritičar, urednik i antologičar te književni pedagog Joža Skok, umirovljeni profesor zagrebačkog Filozofskog i Učiteljskog fakulteta, koji je u žarište svojeg interesa postavio kajkavsku i dječju književnost. Kakve je doprinose dao tim područjima najbolje svjedoči zbornik *Prilozi Jože Skoka povijesti hrvatske kajkavske i dječje književnosti* koji je u povodu 85. obljetnice autorova rođenja marno priredio varaždinski mu zavičajnik, književnik, esejist i kritičar Ernest Fišer.

Kajkavske teme

Joža Skok rođen je 1931. u Petrijancu kod Varaždina, gdje je završio pučku školu. Gimnaziju je polazio u Zagrebu i završio u Varaždinu, a studij jugoslavistike i rusistike završio je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, na kojem je i doktorirao obranom disertacije *Hrvatsko kajkavsko pjesništvo zavičajnih idioma*. Nakon osnovnoškolskih i srednjoškolskih profesorskih početaka u zavičaju, ostatak radnog vijeka proveo je u visokom školstvu, isprva na Pedagoškoj akademiji (danas Učiteljski fakultet) u Čakovcu i Zagrebu, a zatim na zagrebačkom Filozofskom fakultetu, gdje je i umirovljen. Uz ovako u najkraćim crtama skiciranu profesionalnu karijeru, Skok je cijelo vrijeme bio aktivan u širem književnom životu. Bio je dugogodišnji suradnik i član uredništva *Školskih novina*, a uređivao je i časopis

pise *Umjetnost i dijete* i *Radost*. Dugogodišnji je suradnik i član uredništva i časopisa *Kaj*, a u najnovije vrijeme član je i uredništva časopisa *Kolo*. Obnašao je i dužnost predsjednika Hrvatskog filološkog društva te dopredsjednika Kajkavskog spravišća. Rasprave, oglede i prosudbe objavljivao je u mnogim časopisima i zbornicima, a dugogodišnji je član i ocjenjivačkih povjerenstava kajkavskih pjesničkih recitala u Zlatar Bistrici i Sv. Ivanu Zelini te različitih natječaja za kajkavsko stvaralaštvo časopisa *Kaj*, ali i brojnih dječjih literarnih recitala i natječaja. Dobitnik je prestižnih nagrada i odlikovanja, kao što su Red Danice hrvatske s likom Marka Marulića za osobite zasluge u kulturi (1999) te s likom Antuna Radića za osobite zasluge u prosvjeti (2012), Nagrada grada Zagreba (2001), državna Nagrada »Ivan Filipović« za životno djelo (2006), Nagrada grada Varaždina za životno djelo (2006) itd.

Sav taj njegov dugogodišnji rad u zborniku je predstavljen kroz različite osvrtne, rasprave, oglede, prosudbe, intervjue i druge vrste radova različitih autora (književni znanstvenici, kritičari, esejisti, književnici, novinari itd.). Sedamdesetak različitih osvrta na Skokov život i djelo razdijeljeni su u zborniku u pet poglavlja. U prvo poglavlje, sasvim opravdano, priređivač je uvrstio radove koji govore o Skokovim knjigama i ostalim radovima o modernoj i suvremenoj kajkavskoj književnosti, području čijem je proučavanju Skok dao kapitalne priloge. Radi se prije svega o iznimno značajnim Skokovima znanstvenima knjigama *Kajkavski kontekst hrvatske književnosti* (1985) i *Moderno hrvatsko kajkavsko pjesništvo* (1985) te zbirci rasprava, ogleda i prosudbi *Ignis verbi kajkavicae* (2007). Spomenute knjige, kao i brojni Skokovi članci o kajkavskim temama, temeljni su za razumijevanje teorije i prakse, odnosno teksta i konteksta hrvatske postilirske kajkavske književnosti. Osim teorijskih i kontekstualnih smjernica za revalorizaciju položaja novije kajkavske književnosti u nacionalnom recepcijskom i istraživačkom kontekstu, Skok u spomenutim knjigama, pogotovo u potonjim dvjema, donosi i interpretacije književnih opusa najznačajnijih predstavnika kajkavske književnosti 20. stoljeća. O važnosti tog dijela Skokova opusa svjedoče radovi Cvjetka Milanje, Krešimira Nemeca, Zvonimira Bartolića, Zvonka Kovača i drugih.

Na prvo poglavlje zbornika nadovezuje se drugo u kojem su okupljeni osvrti na Skokove antologije kajkavske književnosti. Naime, kao posebne brojeve časopisa *Kaj* Skok je priredio tri kapitalne, sintezne antologije kajkavske lirike (*Ogenj reči*, 1986), drame (*Ogerličići reči*, 1990) i proze (*Ruožnik rieči*, 1999). Tim trima antologijama Skok je ustvari po prvi puta predstavio kako kontinuitet tako i najbolje kajkavske književne ostvaraje od prvih poznatih tekstova do suvremenosti. Osim spomenutih triju, Skok je priredio i dvije specijaliziranije kajkavske antologije. Prva od njih, *Fuga kajkavica haeretica* (1993), priređena također kao poseban broj *Kaja*, obuhvatila je kajkavske književne tekstove i tekstove o kajkavštini Miroslava Krležu, a druga, *Rieči sa zviranjka* (1999), predstavila je najznačajnije kajkavske pjesničke tekstove autora iz 20. stoljeća. Antologije su doživjele široku recepciju, o čemu svjedoči dvadesetak različitih osvrta, čiji su autori Vinko Brešić, Ivo Kalinski, Stjepko Težak, Alojz Jembrih, Rafo Bogišić, Ante Stamać, Mladen Kuzmanović, Stanko Lasić i drugi.

Varaždinske teme i dječja književnost

Poseban odvjetak Skokova istraživačkog rada predstavljaju zavičajne mu varaždinske književne teme pa su u trećem poglavlju zbornika okupljeni osvrti na njegove radove iz tog područja. Po uzoru na spominjane dvije kajkavske trilogije, Skok je, naime, do danas predstavio i svojevrsnu varaždinsku (*garestinsku*) trilogiju, koja se sastoji od zbirke rasprava, ogleda, prosudbi i ostalih zapisa o varaždinskim piscima i temama *Garestinski panopticum* (2007; drugo i prošireno izdanje 2013), svojevrsnog leksikona-hrestomatije varaždinskih pisaca *Garestinski hortus verbi* (2012) te pregleda-čitanke varaždinske usmene književnosti *Garestinski gartlic rieči* (2014). Kao što zaključuje i većina autora zastupljenih u ovome poglavlju, Skok je tom trilogijom obradio praktički sve aspekte književnog života u Varaždinu i okolici, čime je to područje postalo jedan od rijetkih hrvatskih (mikro)toposa čiji je književni život toliko detaljno istražen i predstavljen. O Skokovoj *garestinskoj* trilogiji i ostalim radovima iz tog predmetnog područja pisalo je petnaestak autora, među kojima su Davor Šalat, Dubravko Jelčić, Ivan Bošković, Dragutin Rosandić, Ljerka Car Matutinović, Darija Žilić, Ivan Zvonar, Božica Pažur i drugi.

Jednako važno područje Skokova interesa predstavlja dječja književnost pa četvrto poglavlje u zborniku predstavljaju osvrti na taj dio njegova opusa, koji se sastoji od brojnih članaka i knjiga o pojedinim dječjim piscima i/ili izbora iz njihova djela (Ivana Brlić-Mažuranić, Jagoda Truhelka, Nada Iveljić,

Gustav Krklec i dr.), ali i antologija, pregleda i izbora iz dječje književnosti (*Sunčeva livada, Lijet Ikara, Začarani pijetao, Prozori djetinjstva* itd.) te školskih udžbenika i čitanki, a ne treba zaboraviti niti njegov urednički rad u časopisima za dječju književnost (*Radost, Umjetnost i dijete*) te prosudbeni rad na dječjim literarnim natjecajima. U svakom slučaju, kao što svjedoči i desetak osvrti, čiji su autori, među ostalima, Dubravka Težak, Stjepan Hranjec, Zvonimir Bartolić, Zvonimir Diklić, Branko Pilaš, Dragutin Rosandić, Miroslav Šicel i drugi, Skok je bitno doprinio teorijskom, interpretacijskom i antologičarskom usustavljanju hrvatske dječje književnosti.

U posljednje poglavlje zbornika priređivač je uvrstio Skokovu biografiju (B. Pažur) te intervjuje koji su s njim vodili različiti autori. Zbornik zatvara opsežna bibliografija Skokovih knjiga i članaka, koja također sa svoje strane potvrđuje da se radi o iznimno plodnom i važnom znanstveniku, esejistu, kritičaru, antologičaru i uredniku.

Gledano u cjelini, zbornik ukazuje na veliku recepciju, a samim time i važnost teorijskih i istraživačkih te antologičarskih i uredničkih doprinosa Jože Skoka proučavanju hrvatske književnosti, a posebno novije kajkavske te dječje književnosti, kojim se područjima - unatoč njihovoj marginaliziranosti u kontekstu nacionalne kroatistike - sustavno već pola stoljeća bavi sve do danas. Tome svakako treba pridodati i autorov rijetko viđen sustavan i iscrpan pristup proučavanju zavičajnih (varaždinskih) književnih fenomena. Svime time Joža Skok pokazao je ne samo izuzetnu samosvijest nego i inovativnost, zbog čega mu u području književne kroatistike pripada posebno mjesto, jednako kao što predstavlja jednog od najznačajnijih proučavatelja te antologičara kajkavske i sjevernohrvatske te dječje književnosti u nas.

Mario KOLAR

RAD RAZREDA ZA DRUŠTVENE ZNANOSTI HAZU 529/52, HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI, ZAGREB, 2017., 174 STR.

Najnoviji broj »Radova« (529/52), koje uređuje akademik Nikša Stančić, počinje člankom akademikkinje Alice Wertheimer Baletić, koja uspoređuje demografske procese u Hrvatskoj i u zapadnoeuropskim zemljama. Ugledna demografkinja zaključuje da se često u nas površno tvrdi da su suvremeni demografski procesi u Hrvatskoj, zapravo, identični onima u razvijenim zapadnoeuropskim zemljama. Dakako, ima i velikih sličnosti, pogotovo kada su u »pitanju prirodne promjene stanovništva, koje obilježava smanjivanje nataliteta/fertilitea i procesa starenja stanovništva«. Međutim, »kod usporedbe mnogih drugih agregatnih i parcijalnih demografskih procesa u zapadnoeuropskim zemljama i u Hrvatskoj, napose u pitanju srednjoročnih i kratkoročnih promjena, analiza pokazuje da se ne radi o identičnim procesima ni prema smjeru promjene, ni po intenzitetu, ni prema strukturi promjene određenog demografskog procesa«. Te razlike u demografskim kretanjima u Hrvatskoj i zapadnoeuropskim zemljama, u članku su izvrsno raščlanjene, teorijski objašnjene i statistički dokumentirane.

Arsen Bačić, profesor s Pravnog fakulteta i član suradnik HAZU, objašnjava tzv. konstitucionalizaciju patriotizma. Razrađuje evoluciju tradicionalnih ideja o patriotizmu i ustavu sve do pojave modernih ideja o ustavnom patriotizmu. Kako piše autor, »prikaz ideja o patriotizmu i njegovih oblika omogućuje uvid u proces konstitucionalizacije patriotizma, te osvjetljava proces racionalizacije i diferencijacije patriotizma koji postoji unutar evolutivne kulture konstitucionalizma«.

Akademik Branko Despot piše o biskupu Strossmayeru kao duhu kršćanske slobode. Despot zaključuje da »Bog jest sloboda, ne Bog jest slobodan, to jest ono što objavljuje duh kršćanske slobode. Kroz Josipa Jurja Strossmayera taj duh živi, progovara i djeluje«. Nenad Moačanin, profesor s Odsjeka za povijest filozofskog fakulteta i član suradnik HAZU, piše o »zanemarenim aspektima nastanka muslimanskog plemstva u Bosni i Hercegovini«. Autor se prvenstveno bavi poimanjem i značenjem tzv. nasljednih nadarbina (odžakluk), koje se »kao ključne pojave u postanku muslimanskog plemstva obično prenađavaju do stupnja očitovanja državnog i nacionalnog identiteta, ili se pak umanjuju sve do poricanja činjenice da su one uopće postojale«.

Pod naslovom »Ego fui per omnia loca Sancta: hodočašće dubrovkinje Maruše u Svetu Zemlju 1394.«, znanstvena savjetnica i članica suradnica HAZU, Nella Lonza, iz Akademijinog Zavoda u Dubrovniku, traži »odgovore na općenitija pitanja o srednjovjekovnim hodočašćima i pobožnostima«.

Areholog i član suradnik HAZU, Željko Tomičić, piše o problemu navodnoga srednjovjekovnoga groblja u Šenkovcu u Međimurju (gdje je kasnije osnovan znameniti pavlinski samostan Sv. Jelena). Teme- ljem analize nalaza (iz 1924.), autor zaključuje da se radilo o razdoblju bjelobrdske kulture.

Akademik Nenad Cambi u članku pod nalovom »Ausonius comes sacri consistorii, vir spectabilis«, detaljnije razrađuje i objašnjava antički fragment natpisa iz Podstrane (kraj Splita). Taj je natpis, koji utvrđuje »neke zemljišne odredbe i očito je bio predmet sporenja«, objavio je M. Zaninović, a sada ga akademik Cambi objašnjava »s nekoliko dodataka i poboljšica«.

Petar FELETAR

RADOVI ZAVODA ZA ZNANSTVENI RAD HAZU U VARAŽDINU, BROJ 27, HAZU, VARAŽDIN, 2016., 442 STR.

Izašao je redoviti 27. broj znanstvenog časopisa Radovi, koji izdaje varaždinski Zavod za znanstveni rad HAZU (urednik je Vladimir Huzjan). U ovaj obiman broj uvršteno je 18 radova i to su uglavnom članci sa dva znanstvena skupa održanih u Varaždinu tijekom 2015. godine. U ovoj informaciji zadovoljit ćemo se nabranjem naslova i autora članaka.

Prva cjelina su radovi sa znanstvenog skupa »Izazovi zdravstvenog turizma u sjeverozapadnoj Hrvatskoj«. Goran Ivanišević piše o prirodnim pretpostavkama zdravstvenog turizma u Hrvatskoj; Neven Ivandić, Ivo Kunst i Neda Telišman Košuta piše o pretpostavkama održivosti zdravstvenog turizma u Hrvatskoj; Eduard Kušen i Nina Kušen Tomljenović pišu o Varaždinskim Toplicama kao uporištu razvoja zdravstvenog turizma u Varaždinskoj županiji; Ivo Kunst, Neda Telišman Košuta i Neven Ivandić pišu o zdravstvenom turizmu u kontekstu turističkog razvoja Varaždinske županije, a Breda Jesenšek Papež i Dragan Lonžarić pišu o značenju balneorehabilitacije za zdravstveni turizam.

Druga cjelina su radovi sa znanstvenog skupa »Varaždinske barokne večeri – 45 festivalskih godina«. Erika Krpan piše na temu »Varaždinske barokne večeri – poslije 45 godina«; Raymond Rojnik piše o međunarodnoj dimenziji Varaždinskih baroknih večeri; Vladimir Gotal piše o vrednovanju tonskih zapisa s Varaždinskih baroknih večeri i drugih koncerata klasične glazbe te značenju njihova očuvanja kao glazbene baštine; Ivana Maričić piše o značenju varaždinskih ansambala i Glazbene škole Varaždin za Varaždinske barokne večeri; Eduard Vargović i Vladimir Huzjan pišu o vrijednostima i značenju popratnih programa 45 festivalskih godina Varaždinskih baroknih večeri, te Ana Kaniški piše o ulozi Varaždinskih baroknih večeri u promociji graditeljske i likovne baštine, te njezinoj obnovi.

Zadnja cjelina u časopisu donosi ostale radove. Stanislav Južnić piše o predavanjima matematike i fizike u Varaždinskom isusovačkom kolegiju; Sanja Županić piše o političkom i društveno-kulturnom kontekstu njemačko-hrvatskih jezičnih dodira u Varaždinu; Siniša Horvat piše o povijesti Hrvatskog akademskog ferijalnog kluba Tomislav do početka Prvoga svjetskog rata; Višnja Burek piše o internir- cima i bjeguncima na varaždinskom području u vrijeme Prvoga svjetskog rata; Vido Lončarić piše o prisjećanju na boravke i poruke dr. Otta von Habsburga u Varaždinu 2000. i 2006. godine; Dragutin Vincek i Miljenko Ernoić pišu o značenju lokalne proizvodnje hrane, a Eduard Vargović piše o 30. godišnjici izlazenja časopisa Radovi Zavoda za znanstveni rad u Varaždinu.

Petar FELETAR

TEREZIJA SALAJPAL: ŽIVOT CRKVE U PREKODRAVLJU TIJEKOM DVA STOLJEĆA, NAKLADNIČKA KUĆA TONIMIR, VARAŽDINSKE TOPLICE, 2016., 232 STR.

Neuropsihijatrica Terezija Salajpal (Gola, 1934.) osebujna je i vrlo cijenjena hrvatska spisateljica i znanstvenica iz Podravine. Iako je počela objavljivati u kasnoj dobi, od 2004. do danas napisala je devet književnih djela (mahom zbirki pjesama – i na kajkavskom govoru), te velik broj pjesama i priča obje- lodanjenih u zbornicima i časopisima. Vrlo su vrijedne njezine knjige psihološkoga karaktera, dakle koje je napisala kao medicinski stručnjak. Četiri takve njezine knjige pobudile su veliko zanimanje kod čitatelja, posebice u Podravini.

U svoje literarne ali i u stručne knjige ugradila je svoja osobna saznanja, ali i tradiciju i mudrost zavičaja. Njezino Prekodravlje ostavlja dubok trag u literarnom i stručnom stvaralaštvu. I ne samo to – Terezija Salajpal istražuje i piše o narodnoj baštini i stvaralaštvu, te o povijesti Prekodravlja (osobito svojega sela Gole). Tako je 2014. objavila zapaženu etnološku knjigu »Život i običaji u Goli tijekom dvadesetog stojeća«.

Kao logičan slijed njezinih interesa, sada je pred nama i povijest duhovnog i crkvenog života u Prekodravlju. Kao medicinar i prirodnjak, Terezija Salajpal je temeljita i uporna, pa je sve segmente crkvenog života Prekodravaca istražila vrlo detaljno i odgovorno, minucioznom analizom i sintezom. Osmanska osvajanja u 17. stoljeću prekinula su naseljenost u Prekodravlju. Stoga Salajpal u uvodnom dijelu knjige daje pregled obnove života u tom kraju početkom 19. stoljeća, a pogotovo preseljavanjem većeg broja žitelja od 1822. iz Drnja u Golu. Sve do osnivanja nove župe Sveta tri kralja u Goli 1827. godine, ova je župa pripadala pod župu u Drnju.

U knjizi se temeljito opisuju svi segmenti crkvenog i duhovnog života stanovnika župe Gola od osnivanja 1827. do danas, a u opisima je obrađen i razvoj obrazovanja i drugih važnih značajki. U metodološkom smislu, događaji se redaju kronološki i vrlo pregledno. Obimna građa, koju je autorica skupljala godinama, podijeljena po razdobljima služenja narodu pojedinih župnika. U župi Gola to su bili: Stjepan Ambreuš, Tomo Ciglarić, Marko Mračić, Pavao Kušter, Stjepan Mihinić, Ivan Čavlićar, Stjepan Malec, Juraj Županec, Ivan pl. Vučetić, Sigismund Majchzsak, Franjo Talan, Branko Grulich, Alojzije Stanek, Vinko Viljevac, Josip Lojan, Dragutin Bogadi, Ivan Herega i Siniša Preiner. Osobito temeljito obrađene su izgradnje pojedinih crkvenih objekata, te život u filijalama u Gotalovu i Repašu.

Istom metodologijom i pravim bogatstvom podataka prikazan je život župe Presvetoga Trojstva u Ždali. To je naselje u početku bila filijala župe u Breznici. U Ždali je crkva izgrađena od 1883. do 1885., a župa je osamostaljena 1895. godine. Vrlo vrijedna i opsežna građa o životu Ždala i ovdje se reda prema razdobljima pojedinih župnika. U župi Ždala to su bili Stjepan Štefanec, Ivan Hrđok, Milan Mihalić, Juraj Županec, Rudolf Brnobić, Stjepan Kovačić, dr. Ivan Sigismund Šimunović, Rudolf Mikec, Alojzije Ciglar, Franjo Talan, Stjepan Bucković, Božidar Juginović, Branko Grulich, Ivan Tadić, Ivan Vargović, Vinko Viljevac, Stjepan Biškup, Antun Vilko, Petar Folivarski, fra Mijo Jozinović, Antun Gorek, Miroslav Đurman, Ozren Bizek, Mario Rukelj, Ivan Peter, Ivan Herega, Siniša Preiter i Nikola Benko. Spomenimo na kraju da je predgovor novoj knjizi Terezije Salajpal napisao biskup varaždinski mons. Josip Mrzljak.

Dragutin FELETAR

VLADIMIR HUZJAN: VARAŽDIN I VOJSKA U MEĐURATNOM RAZDOBLJU (1918.-1941.), ZAVOD ZA ZNANSTVENI RAD HAZU, VARAŽDIN, 2017., 360 STR.

Dr. sc. Vladimir Huzjan, upravitelj Zavoda za znanstveni rad HAZU u Varaždinu, bavi se (uglavnom) novijom hrvatskom poviješću, s naglaskom na sjeverozapadnu Hrvatsku. Nova knjiga o vojnoj povijesti grada Varaždina u razdoblju između dvaju svjetskih ratova, dosad je najobimnije Huzjanovo znanstveno djelo. S obzirom da je Varaždin (nekadašnje sjedište Varaždinske županije) bio političko i gospodarsko središte ovog dijela Hrvatske, uvijek je u njemu boravilo mnogo vojske, tu je bio i važan garnizon, a vojni život bio je isprepleten s djelovanjem političkih stranaka i vlasti. U cijelom međuratnom razdoblju bilo je, zapravo, malo vremena bez (političkih) kriza i potresa, pa je vojni život Varaždina bio buran i bremenit. Huzjan je za obradu ove teme, uz bogatu arhivsku građu (prvenstveno iz Državnog arhiva u Varaždinu), naročito koristio obilje izvješća i napisa u tadašnjem tisku, osobito lokalnom – varaždinskom.

Knjiga je u osnovi podijeljena na dva poglavlja: političko-vojne prilike u Varaždinu od 1918. do 1929., te od 1929. do 1941. godine. U prvom i drugom poglavlju autor najprije daje pregledni društveno-politički i kulturni okvir u kojima se odvijao i isprepletao vojni život Varaždina. Dakako, osobito su burna i zanimljiva događanja vezana za 1918. i prve poratne godine. Opisuje se dolazak srpskih trupa nakon stvaranja stare Jugoslavije, kao i funkcioniranje varaždinskog garnizona, ali i razni oblici vojne torture (uključujući i politička ubojstva). U tom kontekstu se dogodila i varaždinska vojna pobuna 1919.

godine. Naročito je zanimljiv podatak da je upravo varaždinski gradonačelnik (Magdić) s rodoljubima potkraj 1918. godine u Varaždinu prikupio narodnu hrvatsku vojsku, koja je na Badnjak 1918. oslobodila Međimurje od mađarske uprave (državno-srpska vojska to nije htjela učiniti).

Knjiga obuhvaća razradu svih elemenata sudjelovanja vojske i vojnih osoba u političkom, društvenom i gospodarskom životu Varaždina u tom razdoblju. Tako je prikazano sudjelovanje vojnih osoba u izborima, u organizaciji posjeta kralja Varaždinu, u raznim poslavama, u gradnji i rušenju spomenika kralju, u policijskim poslovima itd. Posebno je razrađeno razdoblje u vrijeme brigadnog generala Pante Draškića, a podastrta je i građa o borcima i invalidima iz Prvoga svjetskoga rata. Na kraju knjige uvrštena je i vrijedna građa: žigovi postrojbi i potpisi časnika, spisak matičnih listova aktivnih, rezervnih i penzioniranih oficira, popis rezervnih časnika, popis pokopanih vojnika na varaždinskom groblju, dnevnik Velimira Puttara, neke vojne naredbe i slično.

Dragutin FELETAR

DRAGUTIN FELETAR: KOPRIVNIČKE USPOMENE: KOPRIVNICA NA STARIM FOTOGRAFIJAMA. MERIDIJANI, KOPRIVNICA, 2017.

Akademik Dragutin Feletar, umirovljeni sveučilišni profesor, geograf, publicist, urednik, izdavač i svekoliki kulturni djelatnik, stavljen pred pitanje je li Podravec ili Međimurec (rođen je u Velikom Otoku te je djetinjstvo i mladost proveo u Donjoj Dubravi, a zadnjih nekoliko desetljeća živi u Koprivnici) mudro odgovara da je međimurski Podravec, odnosno podravski Međimurec (intervju u *Podravskom listu*, br. 771/2017). Da je tome tako, osim njega samog potvrdit će i većina Međimuraca i Podravaca, koji ga jednako ponosno računaju kao svojeg, ali i njegov dosadašnji bogati istraživački i spisateljski rad, u kojem ćemo naići na gotovo jednak omjer podravskih i međimurskih tema. Uvažavajući Feletarovo *dvojno* međimursko-podravsko pripadništvo, nas Podravce ipak posebno razvesele njegove podravske knjige, a upravo je takva novoobjavljena fotomonografija *Koprivničke uspomene* (Meridijani, 2017). Radi se o knjizi u koju je Feletar uvrstio četiristotinjak starih fotografija, razglednica, likovnih reprodukcija, crteža i zemljopisnih karata Koprivnice od 16. do otprilike sredine 20. stoljeća. One koji Feletara bolje poznaju pojava ovakvog izdanja neće previše začuditi s obzirom na njegovu strast prema starim razglednicama i fotografijama, kojih je do danas sakupio velik broj. Štoviše, njegova zbirka vjerojatno je najveća (privatna) zbirka starih razglednica i fotografija Podravine, Međimurja i sjeverne Hrvatske uopće. Dio tog slikovnog blaga koji se odnosi na Koprivnicu uvrstio je i u ovu knjigu.

Kao što sam navodi u predgovoru knjizi, u kojem daje i kratak pregled povijesti Koprivnice, vlastitu fotografsku građu uvrštenu u knjigu dopunio je i građom iz zbirke Zlatka Ivkovića i nekih drugih, imajući pritom na raspolaganju četiri tisuće starih fotografija, od kojih je odabrao one koje su mu se činile najvažnijima i najljepšima, napominjući kako mu je sužavanje »izbora za objavljivanje bilo, zapravo, bolno - jer sa svakom snimkom kao da smo se rastajali od neke od koprivničkih starina, događaja, navada«. Privrženost starim fotografijama (možda i starim vremenima) Feletar otkriva i sljedećim riječima: »Očuvane fotografije o staroj Koprivnici kazuju mnogo. One su nostalgично zaustavile vrijeme, one ne priznaju rušenje zdanja i smrti ljudi. Od zadnjih desetljeća prošlog [tj. pretprošlog] stoljeća oko kamere i u Koprivnici vjerno bilježi svoje vrijeme, ljude, događaje - podupirući tako narodno povijesno sjećanje i gradeći temelje naše povijesti«. Velik dio građe uvrštene u knjigu čine i stare koprivničke razglednice, koje su, Feletarovim riječima, »imale stil, atmosferu i dušu, pogotovo one na kojima su ostale zapisane poruke znancima, prijateljima, rodbini i ljubavima«. Naime, na prvim se razglednicama tekst pisao s vanjske strane na kojoj je bio i slikovni motiv, pa ispisane poruke čine sastavni dio prikazanih koprivničkih vizura. U knjizi pronalazimo neke od najstarijih koprivničkih razglednica s kraja 19. stoljeća, koje su nastale u znamenitoj tiskarskoj litografskoj radionici Karla Schwidernoča iz Beča, kao i razglednice brojnih starih koprivničkih tiskara, kao što su Jaroslav Merhaut, Vinko Vošicki, Milan Neugebauer, Tituš Kostničer, Ivan Kuzmić, Valko Loborec i drugi. Osim starih fotografija i razglednica, Feletar je u knjigu uvrstio i reprodukcije nekoliko likovnih djela koprivničkih slikara Stjepana Kukeca i Fedora Malančeca, a kako bi dokumentirao razvoj stare Koprivnice i prije pojave fotoaparata, Feletar u knjizi donosi i nekoliko izvornih koprivničkih veduta, crteža i karata iz razdoblja prije 19. stoljeća iz

arhiva i knjižnica u Beču, Nürnbergu, Grazu, Budimpešti itd. U knjizi je, dakle, predstavljena bogata i vrijedna slikopisna građa, čiji se dio po prvi puta predstavlja javnosti.

Bogatstvo spomenutog slikovnog materijala Feletar je u knjizi rasporedio u nekoliko cjelina. Tako prvu čine povijesne karte, planovi i vedute Koprivnice nastali u predfotografskim vremenima, točnije od 16. do kraja 19. stoljeća. Počevši od povelje kojom ugarsko-hrvatski kralj Ljudevit I. proglašava Koprivnicu 1356. slobodnim kraljevskim gradom, u tome poglavlju pronalazimo uglavnom tlocrte stare koprivničke utvrde, ali i vedutu renesansne utvrde u Koprivnici znamenitog kartografa i graditelja Johana Ledentua iz 1639., naslovnice cehovskih pravila, stare karte na kojima je upisana Koprivnica itd. Drugo poglavlje sadrži starinske fotografije i razglednice s panoramskim motivima, među kojima su i neke od najstarijih koprivničkih razglednica, kao što je ručno kolorirana razglednica s kraja 1890-ih koja prikazuje Esterovu ulicu, gradsku vijećnicu i željeznički kolodvor, izdavača Milana Neugebauera, tiskana u spominjanoj Schwiedernochovoj litografskoj radionici u Beču, te još nekoliko njih datiranih s kraja 19. stoljeća i više njih s početka 20. stoljeća. Ostala slikovna građa raspoređena je u zasebna poglavlja s obzirom na motiv koji prikazuju. Tako su u posebna poglavlja grupirane fotografije, razglednice i ostala slikovna građa kojom dominiraju Zrinski trg, Jelačić plac, gradski park, Gospodska ili Esterova ulica, Šetališna vulica i Banski trg, Florijanski trg i Jamborica (Starčevićeva ul.), bašća (bedemi) i sajmište, stara gradska javna bolnica, pučka škola i realna gimnazija, Podravac, Domoljub, vatrogasno i ostala društva, te sportski, politički i gospodarski život stare Koprivnice.

Uzeto u cjelini, knjiga donosi do danas slikovno najbogatije dokumentiran život stare Koprivnice, podsjećajući nas na njezinu bogatu prošlost - kako ono čega više nema, tako i na ostatke prošlosti koji su srećom do danas preživjeli mijene vremena. Osim »ročelja nacifranih zdanja«, trgova, ulica, parkova, crkava i ostale nepokretne baštine, slikopisni zapisi uvršteni u knjigu, pogotovo oni iz posljednjih poglavlja, podsjetit će nas i na poznate i nepoznate osobe koje su koprivničku prošlost i živjele. U svakom slučaju, nakon brojnih tekstualnih Feletar je ovom knjigom Koprivnici podignuo i slikopisni spomenik te ju tako dodatno zadužio. Nadajmo se da će mu Koprivnica znati to vratiti!

Mario KOLAR

JAROSLAV HAŠEK: LJUBAV U MEĐIMURJU: PRIČE IZ HRVATSKE I OKOLICE. UREDNIK KRUNOSLAV JAJETIĆ. PRIREDIO I PREVEO S ČEŠKOG MATIJA IVAČIĆ. KOPRIVNICA, ŠARENI DUĆAN, 2016.

Književnim i kulturnim krugovima, pogotovo onima sjevernohrvatskima, već nekoliko desetljeća šuška se da je poznati češki književnik svjetskog glasa Jaroslav Hašek (1883.-1923.), najpoznatiji po humoristično-satiričkom romanu *Doživljaji dobrog vojaka Švejka za svjetskog rata* (1921.-1923.), početkom 20. stoljeća u sklopu svojih bohemskih lutanja boravio i u Međimurju, Podravinu, okolici Varaždina itd. Pobornici te nepotvrđene informacije svoje teze temelje prije svega na činjenici da češki klasik u nekim svojim kratkim prozama spominje konkretne međimurske, podravske, varaždinske, zagorske i druge sjevernohrvatske lokalitete i motive. Tako je još 1963. u *Zagorskom kalendaru*, a kasnije i u *Hrvatskom Sjeveru* (2002.) objavljen prijevod Hašekove priče *Danas jesmo – sutra nismo*, u kojoj spominje Varaždin i neka okolna mjesta, a o njegovim mogućim lutanjima hrvatskim Sjeverom pisali su novinar Ivo Lajtman, filolog Zvonimir Bartolić (obojska Međimurci) i drugi. Kako se argumenti spomenutih i nespomenutih autora ipak ne temelje na pouzdanim stvarnim dokumentima, nego tek na Hašekovim motivima iz kratkih proza, njihove tvrdnje nisu još uvijek potvrđene. No, unatoč tome što do danas nije pronađen neosporni dokaz Hašekova boravka u tim krajevima, neosporno je to da u više svojih priča spominje lokalitete, imena i prezimena, običaje, predaje i druga obilježja sjevernohrvatskih predjela. I ne samo sjevernohrvatskih, nego i istarskih, dalmatinskih itd. Je li motivaciju za to dobio neposrednim boravkom u tim krajevima ili kojim posrednim putem ustvari nije toliko niti važno – mnogo je važnije da su naši krajevi prisutni u stvaralaštvu svjetskog klasika.

I dok će nagađanja o Hašekovu boravku u Hrvatskoj vjerojatno postojati i dalje, drugi, književni aspekt njegove povezanosti s Hrvatskom objavom knjige izabranih Hašekovih priča naslova *Ljubav u Međimurju* sada je do kraja potvrđen i dokumentiran. Naime, na inicijativu Krunoslava Jajetića, vla-

snika i glavnog urednika koprivničke izdavačke kuće Šareni dućan, koja je knjigu i objavila, mladi koprivnički bohemist, književni povjesničar, kritičar i prevoditelj Matija Ivačić, posljedoktorand na Odsjeku za češki jezik i književnost zagrebačkog Filozofskog fakulteta, pretražio je različite hrvatske i češke izvore te je iz Hašekova objavljenog i neobjavljenog opusa za to izdanje probrao i s češkog na hrvatski jezik preveo one pripovijetke, crtice i humoreske u kojima se spominju motivi iz Hrvatske i okolnih joj država (Slovenija, Mađarska, Bosna i Hercegovina, Srbija, Crna Gora).

Priče uvrštene u knjigu napisane su između 1904. i 1914. godine, dakle u razdoblju kada su Hrvatska i neke okolne zemlje bile dio Austro-Ugarske Monarhije, što je povijesna podloga koja je, kao što u sjajnom pogovoru napominje Ivačić, bitna za razumijevanje jednog dijela uvrštenih priča. Radi se, naime, o pričama koje se, poput slavnog Švejka, temelje na raskrinkavanju apsurdna državnog aparata i birokracije, ismijavanju vlastodržaca i sličim satiričkim postupcima. Tako u jednoj priči praktikant carskog namjesništva u Zadru suprotno napatku nadređenih ne prekida iredentistički skup jer mu se jednostavno nije dalo (*Kako me iredentizam u Zadru stajao karijere*), u drugoj pulski trgovac završi u ludnici zbog složenosti i apsurdnosti natječaja za javnu nabavu za koji se prijavio (*Opskrba vojske*) itd. Dio priča temeljen je i na austrougarsko-slavenskim napetostima. Tako u jednoj priči mađaronski nastrojen hrvatsko-slavonsko-dalmatinski ban Pavao Rauch u svojevrsnom politički montiranom inkvizitorskom procesu, kakav je i povijesno potvrđen, kao državne veleizdajnike prepoznaje npr. osobu kod koje je pronađen »džepni nož s crvenom drškom i bijela košulja, a s obzirom na to da optuženi ima plave oči, te boje zajedno čine slavensku trobojnicu«, zatim osobu kod koje »nije pronađeno ništa, a to je dvostruko sumnjivo jer svjedoči o nečistoj savjesti dotičnog okrivljenika koji je tako rafiniran da je uništio sve tragove svojih veleizdajničkih kontakata« (*Veleizdajnička afera u Hrvatskoj*) itd. U jednoj od priča vodi se pak kazneni postupak protiv koze koja je tobože obrstila drveće ariša u austrijskoj vojnoj tvrđavi na granici Srbije i Bosne i Hercegovine posađeno u spomen na okupaciju tih država (*Magareća priča iz Bosne*) itd. U svakom slučaju, uz satiričku oštricu Hašek u takvim pričama pokazuje i odlično poznavanje društveno-političke situacije u Austro-Ugarskoj i okupiranim zemljama, što govori u prilog tome da je u njima možda zbilja i boravio. No, kao što rekoh, to ustvari nije niti bitno – boravio u njima ili ne priče su mu vrlo uvjerljive i zanimljive.

Drugu tematsku skupinu priča uvrštenih u knjigu činile bi one u kojima u prvom planu nisu apsurdne situacije povezane s društveno-političkim kontekstom, nego pojedinačne, nerijetko tragične, ljubavne i ostale ljudske sudbine. Slučajno ili ne, radnja većine takvih priča smještena je u sjevernohrvatske krajeve, za koje pripovjedač naslovne priče *Ljubav u Međimurju*, između ostalog, ustvrđuje: »Na cijelome svijetu nema takvih ljubavnih jada kao u ovim zelenim ravnicama uz Muru«. Poput poznatih međimurskih narodnih pjesama ta priča govori o nesretno zaljubljenom Juri, koji ipak na kraju, nakon apsurdnog zapleta, zadobiva svoju Hedvigu. Ljubavna je tema okosnica i priče *Zakletva Mihe Game*, koja je smještena u Donju Dubravu. Međimurski ljubavnici na kraju priče ponovno uspijevaju ostvariti svoju ljubav, no prepreke do toga ponovno su bile pomalo apsurdne. Zanimljivo je da u objema tim međimurskim pričama, kao i u spominjanoj tragičnoj priči *Danas jesmo - sutra nismo*, Hašek pokazuje sklonost prema tom »cvetnjaku zmed Mure i Drave«, ali i vrlo dobro poznavanje mentaliteta ljudi te običaja i predaja toga kraja. Evo npr. uvjerljivog, detaljnog i toplog opisa međimurskog pejzaža: »Prošlo je već pet sati popodne kad se Juraj Vručić uz mnogo muke probi kroz gustiš uz rijeku Dravu, kroz bodljikave smreke, visoku travu i mlade hrastove kojima je obrasla cijela dolina uz rijeku. Izbi na bolji i pjeskovit put koji su razlokale zaprege i utabala kopita stoke. No odavde mu se pružao jasniji pogled na okolicu. Pjeskovit put vijugao je među niskim vrbama kroz koje su se ocrtavali obrisi sela, bijele kućice, zelenilo voćaka i crvenkast toranj crkve, dok se na poljima pred selom na vjetru ljuljuškao kukuruz« (*Danas jesmo - sutra nismo*). Hašek sklonost pokazuje i prema samim Međimurcima: »U Pomurju nećete baš lako pronaći ružnu djevojku. Zato na hrvatskoj strani nadmeno govore: 'U Međimurju valja kupiti konja i isprositi djevojku'... I momci u Pomurju lijepi su i snažni. 'Konj iz Međimurja dobro vuče, a pomurski momak u tuči vrijedi za trojicu', govore pak na hrvatskoj strani« (*Zakletva Mihe Game*). Niz popratnih detalja, kao što su prodaja stoke, ribičija, povremena *kapljica viška* i slični motivi, govore u prilog tome da je Hašek dobro poznao prilike u Međimurju. Tome doprinosi i činjenica da spominje i neka bića

iz međimurskih predaja, kao što su murske vile, vodeni hajduci itd., a vrlo vješto opisuje i međimurske svatove itd.

U svakom slučaju, Hašekove međimurske priče, kako je primijetio Ivačić, pružaju nam »uvid u drugačijeg Hašeka, Hašeka na kakvog hrvatski čitatelji vjerojatno nisu navikli« - »Za razliku od često vesele i lepršave atmosfere koja dominira drugim prozama, ovdje nerijetko prevladavaju melankolični ili čak tragični tonovi, a Hašekov humor doima se pomalo nostalgičnim«. »*Ljubav u Međimurju*«, dodaje, »u tom smislu nesumnjivo donosi pomak u recepciji ovog češkog klasika u Hrvatskoj«. Velika je to zasluga ove knjige, odnosno njezina inicijatora Jajetića te priređivača i prevoditelja Ivačića, koji su, uz to, po prvi puta na jednom mjestu okupili Hašekove hrvatske teme o kojima se godinama (pa i neutemeljeno) šušalo. Osim toga, svega tri od dvadesetak priča uvrštenih u ovu knjigu bile su otprije dostupne hrvatskoj javnosti pa ovo izdanje donosi pomak i u dostupnosti Hašekovih djela hrvatskim čitateljima uopće. To što će prilikom govora o ovim pričama u prvi plan ipak vjerojatno doći činjenica da su Međimurje, Podravina, Varaždin, Pula, Zadar i ostali hrvatski (i drugi obližnji nam) lokaliteti inspirirali za pisanje svjetskog književnog klasika, u potpunosti je razumljivo - nije baš čest slučaj da strani klasici za svoja djela odabiru hrvatske motive, zar ne? Dičimo se stoga ovom knjigom!

Mario KOLAR